

HP Board Class 12 Sanskrit Question Paper with Solutions(Memory Based)

Time Allowed :3 Hours	Maximum Marks :80	Total questions :15
-----------------------	-------------------	---------------------

General Instructions

Note :

1. सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।
2. कैलकुलेटर का उपयोग वर्जित है ।
3. प्रश्नों के दाईं ओर दिए गए अंक पूर्ण अंक दर्शाते हैं ।
4. बहुविकल्पीय प्रश्नों (प्रश्न संख्या 1(ए)) के मामले में केवल पहले प्रयास का मूल्यांकन किया जाएगा और उसी के लिए अंक दिए जाएंगे ।
5. प्रत्येक बहुविकल्पीय प्रश्न के लिए, उपप्रश्न संख्या सहित सही विकल्प (A), (B), (C) या (D) को उत्तर के रूप में लिखना है ।
उदाहरण के लिए : (i) (A), (ii) (B), (iii) (C)
6. जहां भी आवश्यक हो, वैज्ञानिक रूप से सही और लेबल युक्त आरेख बनाए जाने चाहिए ।

1. अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत ।

Solution :

Concept : 'अधोलिखितं श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत' इति निर्देशः सामान्यतः संस्कृत-पाठ्यपुस्तकेषु दृश्यते । अस्य अर्थः — दिए गए श्लोक को पढ़कर पूछे गए प्रश्नों के उत्तर लिखिए । अत्र श्लोकस्य अवगाहनम् (सम्यक् अर्थग्रहणम्) अत्यन्तम् आवश्यकम् ।

Step 1 : श्लोकस्य सावधानतया पठनम् ।

प्रथमं श्लोकं शनैः शनैः पठित्वा तस्य सामान्य अर्थः ज्ञातव्यः ।

Step 2 : प्रश्नानुसारं उत्तरनिर्माणम् ।

प्रत्येकं प्रश्नं ध्यानपूर्वकं पठित्वा श्लोकात् उपयुक्तं पदं वा वाक्यं चिनुत । यथासम्भवम् श्लोकस्य शब्दान् एव उपयुज्य उत्तरं लिखेत् ।

Final Answer :

अस्य प्रश्नस्य उत्तरं श्लोकस्य आधारम् अवलम्ब्य लिखनीयम् । कृपया श्लोकं तथा प्रश्नान् प्रेषयतु, ततः सम्यक् उत्तराणि लिखामि ।

Quick Tip

संस्कृतप्रश्नोत्तरलेखने श्लोकात् प्रत्यक्षं उत्तरं गृह्णीयात् । अनावश्यकं विस्तारं न कुर्यात् ।

2. अधोलिखितं गद्यांशं हिन्दीभाषायाम् अनूद्य लिखत ।**Solution :**

Concept : 'अधोलिखितं गद्यांशं हिन्दीभाषायाम् अनूद्य लिखत' इत्यस्य अर्थः — दिए गए संस्कृत गद्यांश का हिन्दी भाषा में अनुवाद कीजिए । अनुवाद करते समय मूलभाव (अर्थ) को सुरक्षित रखना अत्यन्त आवश्यक है ।

Step 1 : गद्यांशस्य सावधानतया पठनम् ।

प्रथमं गद्यांशं ध्यानपूर्वकं पठित्वा तस्य सामान्य अर्थः अवगन्तव्यः ।

Step 2 : शब्दार्थज्ञानम् ।

कठिनपदानां अर्थं ज्ञात्वा वाक्यस्य सम्यक् भावः स्पष्टः कर्तव्यः ।

Step 3 : सरलहिन्दीभाषायां अनुवादलेखनम् ।

अनुवाद करते समय भाषा सरल, स्पष्ट तथा अर्थपूर्ण होनी चाहिए ।

Final Answer :

कृपया गद्यांशं प्रेषयतु । तस्य आधारम् अवलम्ब्य शुद्धं तथा सरलहिन्दीभाषायां अनुवादं लिखामि ।

Quick Tip

अनुवादे शब्दानुवादं न कृत्वा भावानुवादं कुर्यात् । मूलार्थः न परिवर्तनीयः ।

3. सन्धिं कुरुत : 'विद्या + अर्थी' तथा 'गच्छन् + अपि' ।**Solution :**

Concept : सन्धिः नाम द्वयोः वर्णयोः संयोगे उत्पन्नः परिवर्तनविशेषः । अत्र स्वर-सन्धिः तथा व्यञ्जन-सन्धिः नियमाः प्रयुज्यन्ते ।

Step 1 : विद्या + अर्थी

अत्र 'आ' (विद्या) तथा 'अ' (अर्थी) इत्येतयोः संयोगः अस्ति । नियमानुसारम् —

+ =

अतः —

+ =

Step 2 : गच्छन् + अपि

अत्र 'न्' (गच्छन्) तथा 'अ' (अपि) इत्येतयोः संयोगः अस्ति । नियमानुसारम् —

+ =

अतः —

+ =

Final Answer :

,

Quick Tip

स्वरसन्धौ प्रथमस्वरस्य प्रभावः भवति । व्यञ्जनसन्धौ अन्त्यव्यञ्जनं परवर्णेन सह योज्यते ।

4. अधोलिखितानां पदानां विभक्तिं वचनं च लिखत ।

Solution :

Concept : संस्कृते प्रत्येकं पदं विभक्त्या तथा वचनेन ज्ञायते । विभक्तयः सप्त भवन्ति — प्रथमा, द्वितीया, तृतीया, चतुर्थी, पञ्चमी, षष्ठी, सप्तमी । वचनानि त्रयाणि — एकवचनम्, द्विवचनम्, बहुवचनम् ।

Step 1 : पदस्य अन्त्यरूपं निरीक्ष्य विभक्तिनिर्णयः ।

पदस्य अन्ते स्थितं प्रत्ययम् अवलोक्य तस्य विभक्तिः ज्ञायते ।

Step 2: वचननिर्णयः ।

प्रत्ययानुसारं एकवचनम्, द्विवचनम् अथवा बहुवचनम् इति निर्धार्यते ।

Final Answer :

कृपया अधोलिखितानि पदानि प्रेषयतु । तेषां आधारम् अवलम्ब्य तेषां विभक्तिं वचनं च लिखामि ।

Quick Tip

पदस्य अन्त्यप्रत्ययं दृष्ट्वा तस्य विभक्तिः वचनं च ज्ञायते ।

5. 'पठ्' धातोः लट् लकारस्य प्रथमपुरुषस्य रूपाणि लिखत ।

Solution :

Concept : लट् लकारः वर्तमानकालं बोधयति । प्रथमपुरुषे कर्ता अन्यः भवति (सः, तौ, ते) । धातोः लट् लकारे परस्मैपदीरूपाणि प्रयोगे भवन्ति ।

Step 1 : धातोः लट् लकाररूपनिर्माणम् ।

'पठ्' धातुः परस्मैपदी अस्ति । लट् लकारे प्रथमपुरुषे प्रत्ययाः भवन्ति —

‘ , ’

Step 2 : रूपाणि लेखनम् ।

पठ् + ति = पठति

पठ् + तः = पठतः

पठ् + न्ति = पठन्ति

Final Answer :

‘ , ’

Quick Tip

लट् लकारः वर्तमानकालं दर्शयति । प्रथमपुरुषे परस्मैपदी धातूनां प्रत्ययाः — ति, तः, न्ति ।

6. वाच्यपरिवर्तनं कुरुत : 'अहं जलं पिबामि' ।

Solution :

Concept : वाच्यपरिवर्तनम् इति कर्तृवाच्यात् कर्मवाच्ये परिवर्तनम् । कर्तृवाच्ये कर्ता प्रधानः भवति, कर्मवाच्ये तु कर्म प्रधानं भवति ।

कर्मवाच्यनिर्माणे —

- कर्म प्रथमा विभक्तौ भवति ।
- कर्ता तृतीया विभक्तौ भवति ।
- धातोः रूपं तदनुसारं परिवर्तते ।

Step 1 : वाक्यविश्लेषणम् ।

कर्ता = अहम् (प्रथमा)

कर्म = जलम् (द्वितीया)

क्रिया = पिबामि

Step 2 : कर्मवाच्ये परिवर्तनम् ।

जलम् → जलं (प्रथमा विभक्ति)

अहम् → मया (तृतीया विभक्ति)

पिबामि → पीयते (कर्मवाच्यरूपम्)

Final Answer :

□

Quick Tip

कर्मवाच्ये कर्म प्रथमा विभक्तौ तथा कर्ता तृतीया विभक्तौ भवति ।

7. संस्कृतभाषायाम् एकं पत्रं लिखत (अवकाशार्थं प्रधानाचार्यं प्रति) ।

Solution :

Concept : औपचारिकपत्रलेखने विनययुक्ता भाषा, स्पष्टकारणप्रस्तुति तथा समुचितरचना आवश्यकाः भवन्ति । पत्रे प्रेषकस्य परिचयः, तिथिः, विषयः, सम्बोधनम्, मुख्यवस्तु, तथा समापनम् भवेत् ।

Letter :

प्रेषकः —

रामकुमारः

दशमकक्षा, कक्षासंख्या-१०

आदर्शविद्यालयः, दिल्ली

दिनाङ्कः — ३ मार्च २०२६

सेवायाम्,

प्रधानाचार्यः महोदयः,

आदर्शविद्यालयः, दिल्ली ।

विषयः — अवकाशप्रार्थना ।

महोदय,

सविनयं निवेदनम् अस्ति यत् अहं ज्वरपीडितः अस्मि । चिकित्सकेन मम त्रिदिनपर्यन्तं विश्रामः निर्दिष्टः । अतः अहं विद्यालयम् आगन्तुं न शक्नोमि ।

कृपया मां दिनत्रयस्य अवकाशं दातुं अनुगृह्णातु । मम अध्ययनहानिः न भविष्यति इति अहं प्रतिजाने ।

धन्यवादः ।

भवतः आज्ञाकारी शिष्यः,

रामकुमारः

Quick Tip

औपचारिकपत्रे भाषा सदैव विनयपूर्णा तथा संक्षिप्ता भवेत् ।

8. 'परहितं परमं धर्मम्' इति विषये पञ्च वाक्यानि लिखत ।

Solution :

Concept : 'परहितं परमं धर्मम्' इत्यस्य अर्थः — अन्येषां हितं करणं सर्वोच्चः धर्मः अस्ति । अस्य विषयस्य लेखने सरलसंस्कृतभाषायां नैतिकमूल्यानि प्रदर्शनीयानि ।

Step 1: विषयस्य अर्थग्रहणम् ।

परहितम् = अन्येषां कल्याणम् ।

परमं धर्मम् = सर्वोत्तमः कर्तव्यः ।

Step 2: सरलवाक्यनिर्माणम् ।

Final Answer :

१. परहितं परमं धर्मम् इति वाक्यं महत्त्वपूर्णं सन्देशं ददाति ।
२. अन्येषां साहाय्यं कर्तुं मानवस्य मुख्यं कर्तव्यं भवति ।
३. ये जनाः परोपकारं कुर्वन्ति ते समाजे सम्मानं लभन्ते ।
४. परहितेन समाजे सौहार्दं शान्तिश्च वर्धते ।
५. अतः सर्वैः जनैः परहितं कर्तव्यं धर्मरूपेण स्वीकरणीयम् ।

Quick Tip

संस्कृतलेखने सरलवाक्यानि प्रयुञ्जीत । नैतिकविषये स्पष्टः सन्देशः दातव्यः ।